

БУДІВЛЯ СУДУ ЧИ ПАЛАЦ ПРАВОСУДДЯ? (ПОГЛЯД ІЗ ПОЗИЦІЙ СУДОВОГО СИМВОЛІЗМУ)

Кравчук О. О.,

*доктор юридичних наук, доцент,
суддя Вищого антикорупційного суду,
професор Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0002-7844-2381*

Остащук І. Б.,

*доктор філософських наук, професор,
професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
ORCID ID: 0000-0002-6115-0884*

У статті здійснюється аналіз символічного виміру будівлі суду в загальному значенні його соціального покликання. З позицій судового символізму описуються деякі відомі будівлі суду у різних європейських країнах, зокрема в Україні. Зазначається, що від часу своєї появи суд як один із найважливіших соціальних інститутів відзначався особливим відношенням до місця чи споруди, де відбувалися його засідання. У Стародавньому Римі, відповідно до уявлень про необхідність освячення (структурування, наповнення його змістом, відділення від неосвяченого, буденного) простору, в якому відбувалися значущі для громадян дії та процеси, суд здійснювався на форумі чи в сакральних приміщеннях, які нерідко збігалися і з храмами. У середньовічній Європі суди проводилися також у найбільш привілейованих приміщеннях – палацах володарів, храмах, на головних площах. У магістратах, де містилася міська влада, зали судових засідань були одними з найчистіших, їхні інтер'єри були прикрашені творами мистецтва, що стосувалися справедливості й суду.

Донині за можливості будівлі судів зводяться з наміром підкреслити високу соціальну значущість виконання справедливості, що виражається в архітектурних формах (зокрема, наслідування класичних взірців зодчества, які були спільними часто для публічних, храмових і палацових споруд як найважливіших у локальній спільноті чи країні) та сучасних концептуальних рішеннях архітекторів, які вдало підкреслюють домінуючі риси судочинства – прозорість, рівність. Будівлі суду виражали своїм зовнішнім виглядом та внутрішнім облаштуванням, що справедливість, яка тут здійснюється, є одним із конституюючих фундаментів суспільства. Споруди судів, окрім суто утилітарного призначення й практичності, мали виразний символічний вимір, передаючи цінність категорії справедливості.

Сучасні окремі українські суди також вписуються у загальну європейську традицію підкреслення важливості цього інституту величними спорудами, які водночас постають архітектурними окрасами міст.

Окреме місце в символіці будівлі суду як судового символу займають сходи, які символічно виражають підняття людини у зали, де реалізується справедливість та приймаються найважливіші юридичні рішення.

Ключові слова: судова символіка, будівля суду, палац правосуддя, Кловський палац.

Найважливіші соціальні інститути у виконанні своєї мети та покладених суспільством завдань, а також здійсненні впливу на громадян потребують не тільки визначення статусу, функцій і механізмів діяльності, але й також відповідних умов для своєї роботи. Місце їхнього резидування не тільки відіграє значущу роль у суто практично-утилітарних потребах, проте і виконує помітну репрезентативну функцію, яка уможлиблюється цілою низкою атрибутів і символів, конвенційний зміст яких зрозумілий для більшості людей. Суд уже на зорі свого становлення займав одну з центральних ролей у структурі суспільства, тому для його здійснення вибиралися особливі локації чи приміщення.

У представленій розвідці ставимо за мету проаналізувати символічний вимір будівлі суду в загальному значенні його соціального покликання. Важливість розкриття цієї проблеми міститься не тільки в суто академічній науковій площині історії суду чи правової семіотики, але й у загальному просторі розуміння інституту суду широкими верствами населення.

Місце проведення суду завжди мало значення, про що свідчить історична наука. На зорі європейського судочинства в Римі юрисконсульти давали свої юридичні поради в традиційних місцях: «Консультації давались або вдома, або на форумі. Сидячи за патріархальним звичаєм біля порогів своїх домів або ж прогулюючись на форумі, де згодом уряд звів особливе приміщення для консультацій, вони допомагали своїми порадами всім, хто до них звертався» [1]. Відомо, що форум у Римі був серцем публічного життя.

Будівлі судів та їхній інтер'єр наділені особливим розумінням організації простору, елементи якого покликані виражати важливість місця, де проголошується та виконується справедливість. Нерідко ці споруди наслідують класичні архітектурні стилі, в яких протягом століть формувалися усталені значення відповідних архітектурних форм, що виконували передусім смислову функцію, яка, зрештою, є тією, яка виразно свідчить про світогляд певної епохи (скажімо, римський сенат, афінський Акрополь, середньовічні готичні собори тощо).

Матеуш Стемпень у дослідженні символічних значень культурно-історичних й архітектурних особливостей Constitution Hill, архітектурного комплексу Конституційного суду в Йоганнесбурзі (Південно-Африканська Республіка), констатує односторонність суто прагматичного сприйняття судових будівель та підкреслює необхідність їхнього ширшого сприйняття в контексті передавання важливої інформації, що стосується як судочинства, так і культури права: «Судова архітектура (до якої належить архітектура судових будинків, їх оточення, а також облаштування судових зал) нерідко трактується як щось самоочевидне, що не вимагає глибшої рефлексії. Згідно з окремими думками, для її розуміння вистачить розкрити роль традиції в цьому аспекті. За іншим переконанням, судова архітектура сприймається як результат розв'язання практичних проблем, пов'язаних із забезпеченням справедливості (умови безпеки, доброї організації, доступності), але нічого більшого. Особливо в межах менеджерського мислення про судочинство підкреслюється виключно значення «технократичних чинників». Усі ці позиції, однак, не беруть до уваги різноманітність архітектури судів, а також можливість впливу не тільки на те, що відбувається в судових залах, але також на ширші процеси формування знання, уявлення, позицій щодо судів, правових інституцій чи навіть права загалом [2]. У своїй статті автор саме і доводить, як комплекс Constitution Hill в Йоганнесбурзі вписаний у загальнодержавний контекст формування верховенства права у державі, яка пройшла складний історичний процес становлення громадянського суспільства, рівності усіх громадян перед законом.

У попередні історичні епохи окремі будівлі, передусім храми і палаци, виконували не тільки утилітарну роль, але їхня форма, місце спорудження були покликані представляти те значення, яке вони виконували у публічному житті спільноти та які смисли вони передавали. Особливо сприймався і простір, який наділявся ціннісними характеристиками, в ньому вбачалася проміжна зона між космосом (впорядкованістю) і хаосом (безладністю), він розумівся як тричастинна структура, в якій кожен із вимірів мав два можливих напрями руху або полюси чи значення, а до цих шести точок додавалася сьома – центр. Отже, простір був логічною структурою [3], яку людина сприймала як неписану книгу, текст.

Одним із головних уявлень про значущість та структурованість простору було уявлення про сакральність просторового виміру храму. Храмова архітектура базується на символічному розумінні простору, звертається до символічного значення споруди, встановлює відповідність між різними планами буття та формами споруди. Пропорції багатьох будівель визначалися символічним значенням форм. Під час наслідування визначеної геометричної логіки споруда вважалася «зарядженою» священною силою. У давніх грецьких та римських святинях встановлювалося пряме співвіднесення між архітектурними пропорціями та космічними моделями й підкреслювалась ідея духовного сходження. В основі складної геометричної символіки храму лежить вертикальний вектор. Він також співвідноситься з вертикальним принципом священного дерева чи священної гори. У ньому присутня космічна й теологічна символіка. Храм – символ духовних устремлень та досягнень. Наприклад, ідея поступового духовного сходження найбільш послідовно виражена у композиції вавилонських зіккуратів. Храм виступає як земна проекція космічних моделей: декілька небес, що спираються на підпори (пілони, колони), пов'язують землю з «первісними водами». Образ храму був формою рефлексії на тему Всесвіту як єдиного цілого. Важливу роль у сакральній архітектурі відігравала геометрична символіка космосу: всі круглі форми виражають ідею неба, квадрат – це земля, трикутник символізує взаємодію між землею та небом [4, с. 80–81].

Судові засідання нерідко у давні часи відбувалися у храмових будівлях або ж у спорудах, що наслідували саме сакральну архітектуру. У словнику латинської мови знаходимо серед значень слова *sacragium* такі: «1) святилище, храм; 2) приміщення для зберігання священних речей; 3) ірон. вмістилице; 4) імператорський палац; 5) зала судових засідань» [5, с. 679]. Отже, зв'язок споруд для релігійних богослужінь, сакральних будівель та приміщень, де відбувалися судові засідання, в Давньому Римі був очевидним і природним, що засвідчують не тільки ці історії, але й матеріали лексикології.

Структуруванню простору, відділенню священного від неосвяченого особливе значення відводилося в греко-римській культурі. І саме сакральний простір уможлиблював здійснення найважливіших суспільних актів та дій, зокрема судових засідань: у давньому Римі просторова «структура була прописана законами. Засаднича територіальна одиниця римської святості мала назву *templum* (лат. святилище, простір). Це була не будівля й не святилище, а земельна ділянка, звільнена авгурами від божественної повинності. Після належного висвячення (інавгурації) місто могло використовувати цю ділянку для зведення громадських будівель, цивільних чи релігійних. Лише на *templa* могли відбуватися політичні зібрання, засідання сенату, судові слухання тощо» [6]. Важливість суду, як бачимо, в Римі підкреслювалася також і окремим місцем його засідань, щоб додатково «забезпечити» надприродну підтримку богів у прийнятті рішень та вироків.

Здійснення «земного» суду перед обличчям богів вважалася важливою функцією тимчасового життя у цьому світі, адже людина повинна була прагнути наслідувати божественну справедливість. Особливий простір, смислонаповненість судових приміщень повинні були «сприяти» в реалізації справедливості в проминальності земного життя. Окремо відзначимо, що в Римі, як і в інших давніх культурах, простір сприймався невід'ємно від часу. Щодо латинської мови, то в ній зв'язок часу і простору простежується на етимологічному рівні: *templum* – «освячене місце», «святилище», «храм» і *tempus* – «час» – обидва слова походять від індоєвропейського кореня **ten-* зі значенням «тягнути» (від того самого кореня походять позначення часу і в деяких інших індоєвропейських мовах, наприклад, давньоірландське *tan* – «час»). Відповідно, священний простір і час сприймаються як щось «розтягнуте» [7, с. 233], що свідчить про перенесення просторових уявлень (як більш наочних) на часові. В.М. Топоров відзначає часті випадки відповідності позначення великих одиниць простору і часу, скажімо, таких як «світ» та «рік»: у латинській мові наявні слова *orbis* «окружність», «коло»; «земля», «світ» (*orbis terrarum* із буквального значенням «круг земель», «круг земний»), «країна», «область», а також «небесне склепіння», «небо» і, нарешті, «колообіг часу», «рік» (*orbis annuus*, *orbis temporum*, із буквального значенням «річне коло», «коло часів») [7, с. 232]. Припускається, що сполучною ланкою між уявленнями (і відповідними мовними позначеннями) часових і просторових понять тут є образ неба як сфери, що видимо обертається разом із світилами, котрі за добу і за рік повертаються в ту саму точку [7, с. 233].

Для людини домодерної свідомості картина світу була нерозривно зв'язана з релігією, її парадигмою, що визначало поведінку в усіх сферах життя, як суспільного, так і особистого. Тому цілком природно, що задля забезпечення більшої важливості судові засідання відбувалися в храмах, у їхньому наділеному сакральністю просторі (згідно з релігійними уявленнями), невід'ємному від координат невидимої небесної дійсності: «Відмінним для католицького християнина є те, що мене, до якого б земного суспільства я не належав, також вважають членом небесної, вічної спільноти, в якій я також маю роль, спільноти, представленої на землі церквою. Звичайно, я можу бути виключеним, вийти або, навпаки, втратити своє місце в будь-якій із цих спільнот» [8]. Стосовно виключення особи зі спільноти, то часто таке рішення приймав саме суд, засідання якого відбувалося в храмовій будівлі. У середні віки, згідно з теорією двох мечів, релігійний єретик вважався і бунтівником проти світського порядку [9]. За порівнянням польського історика Гжеґожа Рися, «історія зробила коло. Європа, об'єднана мечем Карла, знову, як п'ять століть раніше, стала ототожнюватися з Церквою. На місце римської імперії, що надавала єдності стародавньому світу, з'явилася *Christianitas!*» [10]. Британський історик Річард Вільям Саузерн відзначив: «Історія західної Церкви у середні віки є водночас історією європейського суспільства. Ототожнення Церкви з цілісністю організованого суспільства є фундаментальною відмінністю середньовіччя у порівнянні з епохами, які йому передують і йдуть після нього» [11].

У «Статуті про урядників і місце проведення старостинських судів» польського короля Яна Ольбрахта (1459–1501) у підзаголовку «Про місце старостинських судів і чотири статті судіння» відзначено: «Потім для використання у всіх старостах: доки як личить залишені на місцях уряди старости звиклі, в яких суд відбуватися має, від часу до часу трибунали свої суди на місці цих урядів призначатимуть, це проголошуємо і встановлюємо, що самі старости земель і повітів судитимуть не в інших місцях, а власне в старостві, статей однак чотирьох дотримуючись, які в привілеях записані» [12]. Як бачимо з цього фрагменту королівського документу, акцентується, що судові засідання повинні відбуватися в офіційному місці – старостві. До речі, у Римі поняття «документ» мало значно ширше значення, ніж у сучасних мовах, можна сказати, що у своїй семантиці було близьким і до символу, адже стосувалося прагнення подати певний взірець і приклад, як слід чинити. Отож, основні значення в латинській мові: *documentum* – 1) повчання, приклад, взірець, застережний приклад, урок, попередження; 2) свідчення, доказ [5, с. 264].

Важливість того, що суди засідали в особливих будівлях, пояснюється і тим, що вони повинні були підкреслювати свою роль у забезпеченні загального порядку в суспільстві, облаштуванні співжиття всіх громадян. Про суди в ранньомодерний період української історії можна зробити такий

висновок на основі історичних документів: «Загалом увесь механізм залагодження конфлікту можна назвати прирученою помстою, бо всі дії, спрямовані щодо кривдника, характеризувалися як помста за образу. Судовий процес теж називали помстою. Але з часом вона справді каналізується, набирає усталених форм, спрямованих не стільки на заборону приватної відповіді на кривду, скільки на те, щоб зменшити втрати обох сторін конфлікту. Водночас у судочинстві чіткіше звучить необхідність дотримуватися права таліону – око за око, вбитий за вбитого, рана за рану, що знайшло своє відображення у III Литовському статуті. Кривди чітко обраховуються. І це ніби крок назад, до архаїчних форм помсти. Але також це стримувальний механізм: позвавши супротивника до суду і не довівши своїх слів, ти можеш отримати покарання за злочин, в якому звинуватив іншого. В гру вступає суспільство, яке карає за порушення громадського спокою, так званого «покою посполитого». Злочин сприймається вже не лише як приватна кривда, яка має бути відшкодована, а й як переступ проти суспільства. Скажімо, забороняється у випадку замирення сторін із приводу убивства звільняти вбивцю від ув'язнення, яке називається «публічним покаранням». А якщо постраждала сторона таки його звільнить, то сама потрапляє в категорію винуватця» [13]. Отже, така винятковість ролі суду в суспільстві, забезпеченні в ньому миру і вимагала підкреслення окремих елементів процесу, що мали символічний та ритуальний вимір, окрім суто практичної площини.

У теорії архітектури існує поняття «знакові будівлі» («iconic building»), які відрізняються від інших споруд тим, що наділяють символічним значенням відповідне місце їхнього зведення (у контексті простору міста, регіону чи країни), передають певні культурно-історичні цінності чи пов'язані з життям видатних особистостей. Переважно вони відрізняються щодо архітектурного стилю, загальної площі, місця розташування, візуальних особливостей перспективи огляду тощо [14]. Чимало будівель судів у різних країнах можна назвати «знаковими будівлями», оскільки вони транслюють суспільству ті смисли і значення, які покликаний забезпечувати інститут судової влади; структурують простір міста у його загальній семіотиці як переплетенні символів, що виражають окремі концепти урбаністичної культури та соціальної організації. Знакові споруди репрезентують собою певну інформацію, яка повинна впливати на мешканців, викликаючи асоціації з тими цінностями, якими живе та чи інша культура. Скажімо, ратуша, яка височіла на центральній площі міста і де містилася (чи досі засідає) міська влада, візуально представляла своєю величною і витягнутою у височінь формою основну будівлю, від якої розходилися (чи, навпаки, до неї сходилися) всі вулиці; в аксіологічному аспекті ця будівля повинна була викликати асоціації про авторитетність і важливість влади міста, від якої значною мірою залежало життя громадян місцевої спільноти. Отже, природно, що будівлі судів зазвичай своїм архітектурним виглядом представляють ідеї непорушності справедливості та рівності всіх перед законом. Звісно, що в зовнішньому вигляді споруд, де містяться суди, не прийнято використовувати елементи декоративного оздоблення, які би представляли собою образи гротескності чи карнавальності, на відміну, скажімо, від традиційних будівель театрів чи музеїв: зооморфні персонажі екстер'єру Будинку з химерами в Києві чи символічні постаті з класичної міфології на фронтоні Львівської опери були б недоречними на будівлях суду.

У розгляді символічного значення будівель судів звернемося до короткого оглядового аналізу репрезентативних судових споруд в окремих країнах світу.

Вищий суд Італії у сфері конституційного контролю міститься в палаці, що був зведений Римською курією для потреб Sacra Consulta (Congregazione della Sacra Consulta) – однієї з декастерій, яка займалася справами загального, цивільного й карного права в Католицькій церкві. Ця правова інституція проіснувала з 1588 до 1870 року. Будівництво споруди на площі Квіринале, у якій на сьогодні розміщено Конституційний суд Італійської Республіки, було розпочато 1732 р. за вказівкою папи римського Климента XII, цю справу довірили флорентійському архітектору Лоренцо Корсіні. Доволі швидко будівництво було завершено (1737). Над дверями головного фасаду встановили алегоричні статуї Справедливості та Релігії, над якими – папський герб: автор цієї скульптурної композиції Філіппо делла Валле. Справедливість представлена з відкритими очима (на відміну від традиційного зображення з пов'язкою на очах), у правій руці тримає меч – символ готовності захищати закон та правду. Релігія показана з книгою у лівій руці: припускаємо, що це символ – Святого Письма як основи права Католицької церкви. Отже, ці алегоричні постаті над головним входом до палацу символізують два основних стовпа канонічного права (справедливість та релігія – обидві дані в Одкровенні), захист якого мав відбуватися у первісному призначенні будівлі. В розкішному інтер'єрі палацу в оздобленні використано дзеркала й люстри з муранського скла, годинники, цінні гобелени, бюсти, картини, зокрема в червоній залі – «Весілля у Кані» Тінторетто. Стелі прикрашені сюжетами з античної міфології [15]. Такий палацовий інтер'єр, звісно, є спадком Папської держави з часів її розквіту, але Конституційний суд Італійської республіки не випадково розташовано саме в цьому приміщенні, адже це місце постійно було призначене для розгляду вищих правових питань.

У Віденському Палаці правосуддя нині розміщено кілька судових установ: Верховний суд Австрії, який є найвищою інстанцією у цивільних та кримінальних справах, Віденський вищий регіональний апеляційний суд, Віденський регіональний суд із цивільних справ. Крім того, в Палаці розміщені Генеральна прокуратура Верховна прокуратура Відня. Імператор Франц Йосиф I прийняв рішення про місце будівництва Палацу правосуддя у 1873 р., а наступного року про це було видано офіційний наказ. Архітектор Олександр Вілеманс Едлер фон Монтефорте став переможцем конкурсу проектів на спорудження будівлі. Завершили будівництво палацу в неоренесансному стилі в 1881 р. З того часу тут розмістилися вищі судові відомства Австро-Угорської імперії. У 1927 р. внаслідок гострих громадянських конфліктів у Відні Палац правосуддя було підпалено, тоді практично були знищені більшість приміщень, зокрема дуже цінна юридична бібліотека з важливими історичними й адміністративним документами. Під час Другої світової війни кілька разів бомби потрапляли у споруду, внаслідок чого вона зазнала значних пошкоджень. Капітальна реставрація Палацу правосуддя, що тривала приблизно 15 років, завершилася 2007 р.: історичні зали судів було максимально реконструйовано відповідно до їхнього первісного вигляду. Пишно оздоблена сходовая частина з першого поверху, з одного боку, є наслідуванням ренесансної уваги до цієї частини архітектурних споруд, а з іншого, символічно підкреслює, що людина піднімається у важливому приміщенні. Парадні й урочисті сходи ведуть до постаменту-трону, на якому між колонами сидить алегорія Справедливості з позолоченим мечем у правій руці та відкритою книгою (збірником законів) у лівій [16]. Оскільки сходи ведуть до алегорії, представленої міфічним античним образом, то в цьому контексті можна пригадати таку їхню характеристику в міфопоетичній свідомості як означення переходу, межі, границі між неосвяченим, буденним простором та священним, особливим.

Цей постамент і скульптура, що нагадує вівтар античного храму, залиті природним світлом, що падає зі скляної стелі та створює візуальний маєстатичний ефект у головному холі Палацу правосуддя, стилізованого під ренесансні стандарти наслідування античної архітектури та пофарбованого у спокійні пастельні кольори. Відзначимо, що в античності скульптурні зображення богів розташовувалися передусім біля храмів та жертвників, вони позначали собою культ того чи іншого бога: у грецькому та римському язичництві основні релігійні публічні дії (зокрема, жертвопринесення) відбувалися не в приміщенні храмів, а поруч із ними. Власне, завдяки скульптурі як виду образотворчого мистецтва історики мали можливість реконструювати інформацію про естетичні канони та релігійні явлення античності.

Виразним прикладом поєднання сучасної архітектури, технічного вирішення та історичної традиції й судового символізму є будівля Верховного суду Держави Ізраїль.

У судових залах Верховного суду Держави Ізраїль (розташований в Єрусалимі) превалює наслідування архітектурної форми античної базиліки, що є даниною багатовікової традиції розвитку права єврейського народу. На сайті вищої судової інстанції Ізраїлю вказано: «Хоча зали суду відрізняються за розмірами та дизайном інтер'єру, їх основна архітектурна структура схожа. Всі вони мають схему, подібну до римської базиліки: лінійна конструкція з двома рядами колон по довжині та вікнами над ними, з яких природне світло потрапляє у приміщення. У римські часи базиліка була величною громадською будівлею, що використовувалася для державних цілей, включаючи й судові процеси. Базиліку також використовував і Синедрион. Нарешті, базиліка слугувала як публічна будівля для молитви: синагоги для євреїв (у талмудичний період), церкви для християн та мечеті для мусульман були побудовані з використанням цього плану» [17]. На нашу думку, використання базилікальної форми є свідченням поваги до історії та вираженням рівності усіх, хто звертається до суду – римська архітектура є спільним спадком юдеїв, християн та мусульман, що в різні історичні епохи використовували традиційну архітектурну форму Давнього Риму. Є ще один символічний елемент інтер'єру судових зал, який виражає рівність перед законом усіх громадян Держави Ізраїль, незалежно від етнічної та конфесійної ідентичності: «На задній стіні кожної судової зали розміщено імітацію білого машрабії з кедрового дерева. Це декоративний елемент в ісламській архітектурі, який дозволяє бачити, коли тебе не бачать. Ця декорація також символічно представляє Суд як місце між сходом і заходом, а також поглинає ехо, покращуючи акустику» [17].

У судових залах Верховного суду Держави Ізраїль немає годинників, що «виражає прагнення і бажання здійснювати справедливість з якомога меншою кількістю зовнішніх впливів та обмежень» [17]. У залах судових засідань присутній ще один символічний елемент, який виконує в суто прагматичну функцію потрапляння природного світла в приміщення, але подано і його алегоричне значення. Над проміжком між місцями суддів та напівкруглим столом адвокатів у стелі є вікно, звідки падає природне світло: «Форма кола є наочним вираженням концепту справедливості: «провадить мене стежками правди» (Псал. 23, 3). Можна сказати, що справедливість панує над усім» [17]. Підвищення з місцями для суддів та стіл адвокатів також утворюють разом форму кола – всі присутні учасники судового процесу покликані до виконання справедливості. Дизайнерські елементи й структура

судових зал символічно це виражають і підкреслюють. Важливість світла підкреслена також у великому фойє, де природне освітлення потрапляє через отвори в стелі й вікна і де відвідувачі можуть очікувати судових засідань, звідси ж вхід у судові зали. На сайті суду подано таку інтерпретацію цієї частини будівлі: «Ліворуч видно «Єрусалимську Стіну» та входи до п'яти судових зал. За біблійних часів суди розміщувалися біля воріт міста <...> Трирівневий дизайн входів у судові зали, що називається «ступінчастою брамою», саме і представляє ці ворота та пригадує тричастинну структуру, яка використовувалася для входів у чимало будівель Стародавнього Сходу. Водночас ворота є вираженням доступності Суду, адже будь-яка особа має право прийти для ознайомлення з будь-якими засіданнями, що відбуваються у Верховному Суді (окрім тих, що стосуються національної безпеки чи неповнолітніх), покликаючись на факт, що справедливість не тільки повинна бути здійсненою, але й бути публічною» [17]. У будівлі цього суду також є бібліотека, у приміщенні якої домінуючим візуальним елементом є вікно-піраміда: «У верхній частині піраміди є отвори, що дозволяють сонячному світлу потрапляти всередину. На отворах зображені кола, що відрізняються своєю формою від піраміди з її прямими та різними лініями. Відбиття геометричної основи перетворює піраміду у власне дзеркальне відображення <...> Розміщення бібліотеки в Gatehouse, у найбільш центральному місці будівлі, через котре повинні всі проходити, підкреслює важливість та вищість книги, яка виражає закон, мудрість і культуру. За задумом архітекторів, Gatehouse є центром будівлі» [17]. В історії архітектури звертання до форми піраміди мало передусім символічне значення, не винятком є і будівля Верховного суду в Єрусалимі: «Піраміда є характерним мотивом постмодерністської архітектури. Він також широко використовувався в давньоєврейських поховальних спорудах в Єрусалимі. В єгипетській культурі піраміда символізує концепцію вічності, адже вона була місцем вічного спочинку фараона після його смерті. За задумом архітекторів, піраміда й бібліотека призначені не тільки для того, щоб служити сьогоднішньому поколінню, але й для того, щоб бути місцем вічного здійснення справедливості» [17]. Додамо, що образ книги теж не випадковий у судовій символіці, зокрема в іконографії Бога як Справедливого Судді: «В есхатологічній візії пророка Даниїла моментом початку Страшного суду є «відкриття книги» (Дан. 7, 10) <...> Біблійна сцена опирається на переконання, що минулі події не зникнуть, але є наче «записані» в книзі діянь, у пам'яті самого Бога <...> Метафора книги покликається до Божої справедливості, яка бере до уваги відповідальність людини за всі здійснені вчинки <...> Бог, судячи людину, «відкриває книгу», або ж піднімає те все, що було приховане в її серці, її найсакральніші наміри та прагнення» [18].

Символізм світла, так виразно підкреслений у будівлі Верховного суду, – один з універсальних в історії культури, що часто виражалось чітко і в архітектурі. В єврейській традиції добре був знайомий цей символ як атрибут Бога і знак визволення, прощення, початку глибоко оновленого життя. У пророцтві Ісаї розповідається про гнів Бога на єврейський народ через гріх ідопоклонства: «Горе Ассирії – палиці Мого гніву, адже в її руках жезл Мого обурення! Я посилаю Ассирію проти нечестивого народу, – на народ, на якому Моє обурення, даю дозвіл брати здобич грабуванням, а його самого топтати, як болото на дорозі» (Іс. 10, 5–6). Але пророк говорить про надію, яка спасає та наповнює світлом: «Народ, який ходить у темряві, побачить велике сяйво, – над тими, котрі живуть у країні смертної тіні, засяє світло» (Іс. 9, 1). Ісаїя в пророцтві про месіанські часи акцентує окремо про справедливість, яка походить від Бога: «Настане час, коли цар правитиме в праведності, і можновладці судитимуть справедливо» (Іс. 32, 1); «Тоді замешкає в колишній пустелі правда, і справедливість оселиться в саду. Ділом справедливості буде мир, а плодом праведності – спокій і довічна безпека» (Іс. 32, 16–17). В поданому у Книзі Чисел т. зв. Аароновому благословенні підкреслюються побажання світла, що походить від Бога: «Нехай Господь засяє Своїм обличчям до тебе і помилує тебе!» (Чис. 6, 25).

У судах, давніх та сучасних, таким «світлом» є справедливий вирок. Псалом 37-й у заклику доручити своє життя Господу порівнює справедливість із полуднем, по-іншому, – навітлішою частиною дня: «Він виявить твою праведність, наче світло, і твою справедливість, наче полудень» (Пс. 37, 6).

У єврейській культурі найвиразніше символізм світла проявляється у традиціях свята Хануки, коли прийнято запалювати лампади (свічки) не тільки у домівках, але й у публічних місцях – знак того, щоб «освітити» якнайбільше простору, долаючи темряву не тільки фізичну, але й духовну. Міцва (заповідь) вогнів Хануки має зв'язок із заповіддю мезузи (священного футляра на дверях). І вогні, і мезуза розміщуються біля дверей помешкання із зовнішньої сторони, проте мають дві суттєві відмінності. Мезузу прикріплюють із правого боку від дверей, а ханукальні лампади – зліва. Будучи на зворотній стороні будівлі, мезуза вказує, де починається дім, а ханука освітлює зовнішній світ. Відповідно, «суспільні володіння» пов'язані з ідеєю множинності, відсутності єдності, а «ліва сторона» символізує джерело такого життя, в котрому панує хаос [4, с. 134]. Заповнення світлом внутрішнього простору приміщення Верховного суду в Єрусалимі виразніше пояснюється в загальному контексті окресленого символізму в єврейській традиції; цим також підкреслено прозорість у виконанні справедливості.

Світло допомагає позбутися від темряви несправедливості. У розділі 58-му Ісаї закликає ізраїльський народ до посту, але особливого, не такого, як він асоціюється в більшості людей: передаючи слова Бога, пророк спонукає постити від несправедливості. Адже гріхи є плодом саме несправедливості. Заклик до подолання беззаконня: «Ось який піст Я визнаю: розбий кайдани несправедливості, розв'яжи мотузку ярма, відпусти пригноблених на свободу, – розірвавши кожне ярмо!» (Іс. 58, 6). Зауважимо, що латиною (зокрема, у перекладі Біблії латинською мовою – Вульгаті, яка здійснила великий вплив на формування європейської культури) слово «піст» містить у собі значення «порожнечі»: *jejunium* – піст, утримання від їжі, спільнокореневий прикметник «*jejunus*» передає, зокрема, семантику «порожній» [5, с. 430]. Отже, мається на увазі звільнення від того, що є зайвим і шкідливим у розвитку людини – за Книгою Ісаї, слід подолати в собі несправедливість. Щоб отримати так бажану справедливість, до досягнення якої покликаний суд, слід позбутися, стати «порожнім» від несправедливості.

На пагорбах міста Єрусалиму, яке стільки разів було пограбоване, зруйноване, але знову відбудовувалося, слова про прагнення здійснення справедливості особливо сильно звучать, тим паче що саме в цьому місті найчастіше звучали слова псалмів та пророцтв про життя в правді.

Палац Правосуддя у Парижі займає важливе місце не тільки в архітектурному ансамблі столиці Франції, але й у формуванні національної ідентичності французького народу: «Символом юстиції у Франції фактично з епохи Середньовіччя і до наших днів є Палац Правосуддя в Парижі на острові Сіте. Цей старий королівський палац, що сягає галло-римських часів, на рубежі XIII і XIV ст. перетворився в резиденцію вищих органів державної влади. І видається досить символічним, що тільки правосуддя як предмет окремого культу у Франції та стратегія конституювання національної ідентичності не змінило свого місцеперебування» [19, с. 344].

Традиційним атрибутом державних чи наукових установ, театрів та музеїв тощо є наявність художніх представлень тих особистостей, роль яких у становленні певної сфери суспільного життя виняткова. Не виняток – паризький Палац Правосуддя, в якому, як це не дивно може здатися в максимально секулярній Французькій Республіці, розміщена статуя монарха і католицького святого: «Єдиний із французьких монархів, який досі «присутній» в приміщенні Палацу, – це Людовік IX Святий. Вчинено це було усвідомлено та цілеспрямовано, до того ж – «нащадками революції» 1789 р., яка покінчила з монархією. У XIX ст. Людовику Святому, єдиному з королів, встановили тут статую <...> король сидить під кроною Венсенського дуба, і його рука піднята в жесті судді. «Данина поваги нащадків» виражена і в місцеположенні статуї – вона розміщена в коридорі, який веде до Касаційного суду й називається «Галереєю Людовика Святого»» [19, с. 344–345].

Фасади судових будівель теж прикрашаються окремими повчального змісту висловами. На монументальній будівлі, що має історичну назву «Суди на Лешне» (*Sądy na Lesznie*), Округового суду в Варшаві великими літерами зафіксовано напис: «Справедливість – головна опора сили і довговічності Республіки» («*Sprawiedliwość jest ostoją mocy i trwałości Rzeczypospolitej*») [*Sąd Okręgowy w Warszawie*]. Імовірно, це інтерпретація латинського афоризму «*Iustitia fundamentum regnorum est*» («Справедливість – основа держави»).

Сучасна будівля Верховного суду Польщі, що була зведена в кінці 1990-х рр., архітектурним концептуальним задумом підкреслює те, що тут виконується справедливість: «Проект споруди мав, на переконання архітекторів, «ілюструвати роль Прав у житті людини». Звідси виник задум «Колон Права», на яких були виліті вибрані цитати з римського (і не тільки) права <...> Під текстом кожної з латинських сентенцій поміщено переклад на польську мову, а також покликання на джерело. Паремії можна теж знайти на колонах головного внутрішнього холу Верховного Суду – наприклад, на колоні з лівого боку читаємо: *Si in ius vocat, ito* – «Кого покликав суд, нехай з'явиться». На верхівках колон видніється стилізований мотив терезів богині справедливості – Феміди» [20]. Отже, традиційні елементи судового символізму та цитати з класики правознавства підкреслюють непорушність права. Окрім античної атрибутики, у споруді Верховного суду Республіки Польща відзначено повагу і до власних традицій та історії: «Будівлю оточують сімдесят шість масивних зелених колон. Ефекту зістареної міді досягли через штучне патинування облицювального мідного листа. Колір патини спеціально підібрано – він відповідає барві зістареної від часу міді на дахах і куполах варшавських костелів і палаців» [20]. Таким чином підкреслено національні традиції судочинства. У внутрішніх загальних приміщеннях широко використано скло світло-зеленого і «зеленуватого рефлексійного» кольорів, що узгоджується із загальною кольоровою гамою та сприяє стриманій настроєвості [20]. Скло акцентує також і на прозорості судочинства, що здійснюється тут. Відзначено й християнські цінності традиційно релігійної європейської держави – символічні постаті новозавітних чеснот Віри, Надії та Любові – у вигляді струнких жіночих фігур.

Спільний цивілізаційний простір країн Заходу уможливорює сприйняття та відповідну інтерпретацію тих символів і алегорій, які представлені будівлями судів у різних країнах, які звершують правосуддя на основі засад гуманізму й демократії. Колони, алегоричні фігури, по-бароковому вигадливі

орнаменти викликають враження фундаментальності, надійності, довіри, адже людині фізичний вимір могутності споруди видається непроминальним і навіть вічним – як і прагнення справедливості.

Ефектність фасадів та репрезентативність внутрішнього оздоблення будівель суду покликана передусім викликати асоціації про важливість судочинства, впевненість йому довіритися в очікування справедливості й незаангажованості, а не тільки захоплюватися «пейзажами» мистецьких напрямів різних історичних епох.

Окремо, з об'єктивної історичної перспективи, слід відзначити факт, що у попередні століття суддями могли бути лише представники привілейованих верств населення, вихідці з вищих суспільних станів, які, з одного боку, були меценатами культури й замовниками праці митців, а з іншого – й основними реципієнтами досягнень мистецтва й кращих взірців естетики (проживали у палацах, купляли картини, замовляли скульптури тощо). Природно, що такі важливі будівлі, як судові, також зводилися за кращими естетичними стандартами, а, скажімо, у XIX – XX століттях наслідували взірці, котрі передусім повинні були виражати найвищу повагу до справедливості в суспільстві. Звісно, що в сучасному суспільстві така стратифікація суто за походженням не має актуальності.

Хоча в Україні поняття палацу правосуддя в офіційній мові не вживається, деякі українські суди також розташовані в історичних будівлях-пам'ятках архітектури.

У центрі Києва в історичному районі розташований Кловський палац, який є справжньою архітектурною окрасою столиці України, а з 2009 року, після капітального ремонту, він став палацом правосуддя, де відбуваються засідання найвищої судової інстанції – Верховного Суду. Один із найкращих взірців палацової архітектури України XVIII ст., що був споруджений в 1752–1756 рр. на замовлення Києво-Печерської лаври для розміщення представників монаршої родини. За цим призначенням палац ніколи не використовувався, адже в 1750–1755 рр. неподалік було зведено Маріїнський палац за проектом Б.-Ф. Растреллі. Будівля часто змінювала своє призначення (тут містилися лаврська друкарня, склади, гімназія, училища, міністерство, Музей історії Києва тощо), пережила нищівну пожежу в XIX ст., а сьогодні є, ймовірно, найбільш репрезентативним у нашій країні приміщенням судових засідань [21]. Оздоблення інтер'єрів відзначається не тільки естетизмом, але й концептуальним змістом, який символічно представляє сутність судової влади – непохитність у реалізації справедливості. На другий поверх ведуть сходи Чесноти, де на стелі символічно зображені алегорії Віра, Надія і Милосердя. Саме на другому поверсі розташована зала пленумів, увінчана куполом та оздоблена символами української державності. Зала судових засідань теж відзначається розкішним інтер'єром у світлих тонах та мистецькою ліпниною з образами кораблів і соняшників. І в цих залах приймаються важливі рішення Верховного Суду [22]. Наявність т. зв. сходів Чесноти узгоджується із традиційним розумінням у символізмі підняття людини до чогось важливого, що вимагає певних зусиль і дисципліни. У палацових та храмових комплексах сходи означали підняття до вищого рівня буття, де панує справедливість. Сходи Чесноти, що ведуть до найважливіших приміщень Верховного Суду, символічно виражають підняття людини у зали, де реалізується справедливість та приймаються найважливіші юридичні рішення в Україні. У Книзі псалмів є окрема група текстів (120–135 псалми), які називаються «пісні сходів» («пісні сходження»): вони призначалися для паломників, які відвідували святе місто Єрусалим та, зокрема, піднімалися на Храмову гору. А до самої святині вели численні сходи, якими людина символічно й емоційно осмислювала своє наближення до Бога – справедливого й милосердного Судді.

В архітектурі публічних, палацових і храмових будівель сходи мали своє важливе символічне значення. У західній культурі символізм сходів був багатомовним: у численних пасійних санктуаріях сходи фізично й психологічно пригадували людині про страждання Христа; сходи до маєстатичних соборів символізували підняття духа людини і готували до зустрічі з сакральним; сходи у палацах чи адміністративних будівлях символічно виражали важливість того, що відбуватиметься у відповідних залах, до яких слід піднятися, доклавши зусилля. Данте Аліґ'єрі в «Божественній комедії» представляє Чистилище у вигляді семиарусної гори (кожен із виступів символізує сім смертних гріхів), сходження якою повинно очистити людину і дозволити увійти до раю. В одному дослідженні відзначено цікавий аспект творчості великого італійця, який стосується поєднання художньої містичної образності та прагнення представити правопорядок, згідно з середньовічними уявленнями: «Він переплачує в єдине ціле та художнє прочитання реальності, що становить серце францисканського містицизму, і те впорядковане бачення трансцендентного світу, яке домініканці, завдяки св. Томі, внесли у потік європейської думки. Для перших духовний світ був втіленням любові, для других – втіленням закону. Для Данте він був і тим і іншим» [23].

У Римі біля Латеранського собору розташовано Санта Скала – згідно з традицією, 28 сходів, якими піднімався Ісус Христос у палаці Понтія Пилата перед вироком смерті. Протягом століть паломники виконували ритуал проходження сходів на колінах, що поглиблювало емоційні переживання вірних. Символічно таке сходження означає боротьбу із власними обмеженнями і гріховними

схильностями, унаочнює страждання Спасителя на Via Crucis [24]. Додамо, що Понтій Пилат у євангельських сюжетах виконував функцію судді над Ісусом Христом.

Можемо порівняти сходи в іншому суді – вхід у приміщення Верховного суду Держави Ізраїль, де чітко вказується на символічне значення. Широкі сходи в єрусалимському суді хоч і ведуть фактично до входу в приміщення, але розміщені в його внутрішній частині, а не на вулиці: «Сходи зведені як піраміда, що веде відвідувачів із землі на небо, таким чином підкреслюючи біблійну метафору: «Праведність зростатиме від землі, а справедливість з неба нахилиться» (Псалм. 85, 12). Справедливість у Біблії – це найвищий ідеал, до якого слід завжди прагнути, як написано в Книзі Второзаконня: «До справедливості поривайся, справедливості прагни» (Втор. 16, 20). Пряма лінія теж символізує закон, який має чіткі й визнані межі. Закон – це переважно практичне творіння, що повинно вести до ідеалу справедливості й прагнути до нього. Функція суду полягає в тому, щоб з'єднати та діяти наче місток між законом та справедливістю» [17]. Цікаво, що процитовані символічні значення сходів при вході до приміщення Верховного суду Держави Ізраїль відзначені на сайті цієї інституції – ось так прес-служба намагається донести до суспільства смисли, виражені й архітектурних особливостях будівлі та вписані в загальний контекст судового символізму. Вважаємо, що така просвітницька робота важлива у зростанні довіри до інституту суду, адже для сприйняття чогось необхідно це зрозуміти.

Сьомий апеляційний адміністративний суд розташований в будівлі готелю Савой, архітектурної пам'ятки в м. Вінниці, в якій розташовувалась у 2019 р. Директорія УНР [25]. Вінницька обласна рада у 2010 році за клопотанням Вищого адміністративного суду України надала цю будівлю в довгострокову оренду Вінницькому апеляційному адміністративному суду. Будівля розташована на перетині вул. Козицького, 34, і Соборної, 48, збудована у 1912–1913 рр. за проектом архітектора Григорія Артинова. «Савой» був першою шестиповерховою будівлею у Вінниці, з першим у місті електричним ліфтом. Готель був обладнаний центральним водяним опаленням [26]. Тепер відповідний суд має назву Сьомий апеляційний адміністративний суд та має під своєю юрисдикцією Вінницьку, Хмельницьку, Чернівецьку і Житомирську області. У грудні 2018 р. Вінницька обласна рада прийняла рішення про передачу архітектурної пам'ятки «Савой» у власність держави [27]. Суд працює в цій будівлі з 2018 р., а офіційне відкриття будівлі суду після тривалого відновлення відбулося 10 липня 2019 р. за участі голови Верховного суду, голови Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду, голови Державної судової адміністрації України, представників Вищої ради правосуддя, Вінницької обласної ради та державної адміністрації, Вінницької міської ради [28]. І сьогодні відповідна будівля являє собою повноцінний палац правосуддя, із судовими залами, облаштованими відповідно до сучасних потреб та особливостей. Відзначимо у загальному доволі розкішному екстер'єрі будівлі одну значущу в символічному аспекті деталь – наявність шпиля на куполі, що увінчує споруду суду. Цей архітектурний елемент властивий для різних архітектурних стилів, але найширше він представлений у готичному зодчестві, коли в найзначущіших і водночас найбагатших містах Західної Європи домінували собори зі шпилями, спрямованими наче до неосяжності неба, що мало виразне символічне пояснення, властиве для середньовічного теоцентричного світогляду, який у центрі всього ставив служіння Богові. Споконвічне прагнення людини піднятися якнайвище, метафорою якого є образ Вавилонської вежі, втілювалося в шпильястих увінчаннях готичних храмів: «Основна ідея готики – устремління вгору <...> Шпилі, за порівнянням одного поета, нагадують пальці, що вказують на небеса» [29]. Але якщо будівничі образно-міфічної Вавилонської вежі мали нестримне бажання піднятися якнайвище через власну гординю, то людина середніх віків прагнула все віддати на славу Божу, тому висота шпилів символізувала жертвність, працю, таланти і молитви християн, що все віддавали Господу. Шпилі готичних соборів позначали собою своєрідний духовний центр міста, який був також і місцем суспільного життя місцевої громади, інколи тут відбувалися і судові засідання. Будівля зі шпилем домінувала над містом, підкреслювала, що в ній відбувається щось найважливіше. Шпиль на споруді Сьомого апеляційного адміністративного суду показує важливість будівлі в загальному архітектурному ансамблі міста Вінниця та символізує верховенство справедливості й права, які забезпечуються судовою владою.

Однією із добре реконструйованих і відкритих в останні роки є будівля П'ятого апеляційного адміністративного суду в м. Одеса, церемонія офіційного відкриття якої відбулася в серпні 2019 р. Юрисдикція апеляційного суду поширюється на Одеську, Миколаївську та Херсонську області. Нова будівля розташована на пр. Гагаріна, складається з двох триповерхових корпусів, з'єднаних повітряним коридором: в одному з корпусів розміщені зали судових засідань та канцелярія суду, в іншому – офіси суддів та помічників. Раніше ця будівля мала військове призначення, але не використовувалася. Як зазначив на церемонії відкриття будівлі голова Державної судової адміністрації України, нова будівля повністю відповідає європейським стандартам, оскільки держава зобов'язана створити

належні умови доступу до правосуддя, і відповідно віддзеркалює зміни ідеології і філософії ставлення до судової системи. Нова будівля має характерний фронтон та колони, стилізовані під класицизм, а також біля неї розташована скульптура із зображенням Феміди [30].

Висновки. Отже, від часу своєї появи суд як один із найважливіших соціальних інститутів відзначався особливим відношенням до місця чи споруди, де відбувалися його засідання. У Стародавньому Римі, відповідно до уявлень про необхідність освячення (структурування, наповнення його змістом, відділення від неосвяченого, буденного) простору, в якому відбувалися значущі для громадян дії та процеси, суд здійснювався на форумі чи в сакральних приміщеннях, які нерідко збігалися і з храмами. У середньовічній Європі суди проводилися також у найбільш привілейованих приміщеннях – палацах володарів, храмах, на головних площах. У магістратах, де містилася міська влада, зали судових засідань були одними з найурочистіших, їхні інтер'єри були прикрашені творами мистецтва, що стосувалися справедливості й суду.

Донині за можливості будівлі судів зводяться з наміром підкреслити високу соціальну значущість виконання справедливості, що виражається в архітектурних формах (зокрема, наслідування класичних взірців зодчества, які були спільними часто для публічних, храмових і палацових споруд як найважливіших у локальній спільноті чи країні) та сучасних концептуальних рішеннях архітекторів, які вдало підкреслюють домінуючі риси судочинства – прозорість, рівність. Будівлі суду виражали своїм зовнішнім виглядом та внутрішнім облаштуванням, що справедливість, яка тут здійснюється, є одним з конституюючих фундаментів суспільства. Споруди судів, окрім суто утилітарного призначення й практичності, мали виразний символічний вимір, передаючи цінність категорії справедливості.

Незважаючи на те, що в Україні загалом є проблема зі спеціально обладнаними сучасними судовими приміщеннями, і суди розміщуються в будівлях, що не будувалися як суди, або будувалися за типовим проектом чи виключно з утилітарним архітектурним підходом, частина з судів розташована в історичних будівлях, що були реконструйовані під судові. Окремі українські суди також вписуються в загальну європейську традицію підкреслення важливості інституту суду величними спорудами, які водночас постають архітектурними окрасами міст. В таких випадках, при нагоді, прес-службам судів варто інформувати користувачів судових послуг про символічні елементи будівлі суду, маючи відповідний розділ на офіційному сайті суду, – це сприяє підвищенню загального рівня правової культури та загальної поваги до суду і судового процесу.

Також доцільно, в кращих європейських традиціях, впроваджувати в обіг термін «палац правосуддя» для позначення будівель, у яких розташовані суди, якщо такі будівлі спеціально для цього призначені або якщо в них розташовано кілька судів.

Окреме місце в символіці будівлі суду як судового символу займають сходи, які символічно виражають підняття людини у зали, де реалізується справедливість та приймаються найважливіші юридичні рішення.

Також серед елементів судової символіки, що вписуються в символізм будівлі суду, є судові інтер'єри із сценами живопису, характерними особливо для історичних судових будівель, скульптура Феміди, зала суду та її структурованість як окремі символічні елементи, дослідження яких є перспективним і актуальним. Значення відповідних символів розглядається авторами в окремих наукових роботах.

Kravchuk O., Ostashchuk I. Court building or palace of justice? (View from the standpoint of judicial symbolism)

Analysis of symbolic dimension of a court building in the general sense of its social vocation is carried out in the article. From the standpoint of judicial symbolism, the authors describe some well-known court buildings in various European countries, in particular, in Ukraine. The authors point out that since its inception, the court as one of the most important social institutions has been marked by a special attitude to the place or building where its sessions took place. In ancient Rome, in accordance with the notion of the need to sanctify space, where important actions and processes took place, the trial was held at a forum or in sacred premises, which often coincided with temples. In medieval Europe, trials were also held in the most privileged premises – palaces of rulers, temples, in the main squares. In the city magistrates, the courtrooms were one of the most solemn, and their interiors were decorated with works of art relating to justice.

To this day, where possible, court buildings are erected with the intention of emphasizing the high social significance of justice. This is expressed in architectural forms (in particular, the imitation of classical examples of architecture, which were often common to public, temple and palace buildings as the most important in the local community or country). It is also expressed in modern conceptual solutions of architects,

which successfully emphasize the dominant principles of justice – transparency, equality. The court buildings expressed in their appearance and interior design that the justice exercised here is one of the constituent foundations of society. The buildings of the courts, in addition to a purely utilitarian purpose and practicality, had a clear symbolic dimension, conveying the value of the category of justice.

Some modern Ukrainian courts also fit into the general European tradition of emphasizing the importance of this institution with majestic buildings. At the same time, these buildings appear as architectural pearls of cities.

A special role in the symbolism of the court building as a judicial symbol is played by stairs, which symbolically express the elevation of a person to the halls where justice is realized and the most important legal decisions are made.

Key words: court symbols, court building, palace of justice, Klovsky Palace.

Література:

1. Васьковський, Е.В. Организация адвокатуры. Часть I. Очеркъ всеобщей истории адвокатуры. Санкт-Петербург: Издание юридического книжного магазина Н.К. Мартынова, 1983. С. 46.
2. Stępień, M. Symbolika architektury sądowej. Przypadek Constitution Hill w Johannesburgu. *Samorząd terytorialny, architektura, dzieła sztuki, prawo*. Kraków : Studio Cubus, 2018. P. 68.
3. Кэрлот, Х.Э. 1994. Словарь символов. Москва: „REFL-book». С. 365–367
4. Остащук, І.Б. Християнський сакральний символізм: релігієзнавчо-філософський дискурс: монографія. Київ: Автограф, 2011.
5. Дворецкий, И.Х. Латинско-русский словарь. 9-е изд., стереотип. Москва: Рус. яз. – Медиа, 2005.
6. Говорун, К. Риштовання Церкви: вбiк постструктуральної еклезіології. Київ: Дух і літера, 2019. С. 45–46.
7. Топоров, В.Н. Пространство и текст. Текст: семантика и структура. Москва: Наука, 1983. 227–284.
8. Макінтайр, Е. Після чесноти: Дослідження з теорії моралі / пер. з англ. К.: Дух і літера, 2002. С. 257.
9. Kronika chrześcijaństwa. Przekład z języka niemieckiego. Warszawa. S. 168.
10. Ryś, G. 1998. Inkwizycja. Kraków: Znak., 1998. S. 34.
11. Southern, R. W. Western Society and Church in the Middle Ages. Penguin Books, 1970. P. 15.
12. 1496 р. – Витяг зі статуту короля Яна Ольбрахта про урядників і місце проведення старостинських судів. Історія державної служби в Україні. У п'яти томах. Том 3. Документи і матеріали. V ст. до н. е. – 1774 р. Київ: Ніка-Центр, 2009. С. 123.
13. Прокопенко, М. Як судилися шляхтичі і що входило до їхнього кодексу честі. Пояснює історик Наталія Старченко. Режим доступу: <https://nmiu.org/bloh/item/11-yak-sudylysia-shliakhtychi-i-shcho-vkhodylo-do-ikhnoho-kodeksu-chesti-poiasnuiue-istoryk-nataliia-starchenko>
14. Elhagla, Khaled, Nassar, Dina M. & Ragheb, Mohamed A. Iconic buildings' contribution toward urbanism, *Alexandria Engineering Journal*, 2020, Volume 59, Issue 2. P. 803.
15. Che cosa é la Corte Costituzionale. https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/pdf/lacorte_depliant.pdf
16. The Supreme Court of Justice of the Republic of Austria: <https://www.ogh.gv.at/en>.
17. The State of Israel. The Judicial Authority. <https://supreme.court.gov.il/sites/en/Pages/home.aspx>.
18. Bardski, K. Bóg jako sprawiedliwy sędzia w symbolicznej ikonosferze biblijnej starożytności chrześcijańskiej i średniowiecza. *Verbum Vitae*, 2014. S. 148.
19. Цатурова, С. К. Людовик IX Святой – отец правосудия. *Средние века*, 2013. Вып. 74 (3/4).
20. Siedziba Sądu Najwyższego. *Sąd Najwyższy*. <http://www.sn.pl/osadzienajwyzszym/SitePages/Siedziba.aspx>
21. Ковалинський В. В. Кловський палац, 2006. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=8537.
22. Марущак, О. Найзагадковіший палац Києва: будинок на Печерську пережив кілька воєн і вражає своєю красою. 2016. <https://kiev.segodayna.ua/ua/kiev/kwheretogo/samyu-zagadochnyy-dvorec-kieva-dom-na-pecherske-perezhil-neskolko-voyn-i-porazhaet-svoey-krasotoy-infografika-732609.html>.
23. Андерхилл, Э. Мистицизм. Опыт исследования природы и законов развития духовного сознания человека. Пер. с англ. Киев: «София», Ltd, 2000. С. 451.
24. The Holy Stairs. Scala Santa Roma. <https://www.scala-santa.com/en/the-holy-stairs>.
25. Медведева Е. Отель «Савой»: в XX веке эта гостиница была лучшим зданием в Виннице. Фокус, 13 октября 2019. https://focus.ua/beautiful/441908-otel_savoi_ot_roskoshi_do_suda
26. Вінницький апеляційний адміністративний суд «оселиться» в центрі міста. Судова влада України, 16 липня 2010. <https://cn.arbitr.gov.ua/archive/3925>.

27. Вінниця.info: «Будівлю «Савою», що в центрі Вінниці, передали у власність держави». 7 ААС, 6 грудня 2018 р. <https://7aas.gov.ua/en/tag/vlasnist-derzhavi>.
28. На Вінниччині відбулось офіційне відкриття відновленої будівлі Сьомого апеляційного адміністративного суду. Вінницька обласна державна адміністрація, 10 липня 2019 р. <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/19941-na-vinnychchyni-vidbulos-ofitsiine-vidkryttia-vidnovlenoi-budivli-somoho-apeliatsiinoho-administratyvnoho-sudu>
29. Гнедич, П.П. История искусств. Живопись. Скульптура. Архитектура. Москва: Изд-во Эксмо, 2006. С. 250.
30. Час Одеси за 23 серпня 2019. Первый городской. Одесса. https://www.youtube.com/watch?v=UeZso6_GYeY&feature=youtu.be&fbclid=IwAR3nt9LIS6-wst1BG4n8ELUKxFmbOyHao4NkPHqwIPL1CLXmivgPAds-Gdc.